Հակոբ Պարոնյան

Մեծապատիվ մուրացկանները

Է

Կան մարդեր, որ ցցունել կուզեն, ինչ որ չունին. կան ալ, որ ցցունել չեն ուզեր, ինչ որ ունին . կան նաև որ ցցունել կուզեն, ինչ որ ունին: Աբիսողոմ աղան վերջիններեն էր . կը փափագեր, որ բոլոր աշխարհի իմանա ագարակներ ունենալը, և յուր փափագն իրացնելու համար ստակ ալ չէր խնայեր: Այսպես, երբ ըսին իրեն, թե մեծ մարդերն իրենց պատկերներն ունին, հավանեցավ, որ ինքն ալ իրենն ունենա, բայց կասկածելով, թե խաբված ըլլա և պարապ տեղը ստակե ելլա, Դերենիկին մեկնելեն անմիջապես ետքը հարցուց Մանուկ աղային .

Եթե պատկերս քաշել չտամ, զիս մարդու տեղ չե՞ն դներ:

Քավ լիցի, բայց քանի որ ձեր աստիճանի մարդերը իրենց պատկերները հանել տված են, ձեզի ալ կը վայելե, որ անոնց պես ընեք: Երբ մեկն ձեր պատկերն ունենալ կը փափագի, և դուք պատասխանեք, թե պատկերս քաշել տված չեմ . . .

Ի՞նչ կըլլա:

Բան մը չըլլար . . . բայց . . .

Բայց ի՞նչ . . . ագարակներս կառնե՞ն ձեռքես . . .

Ամենևին:

Ոչխարներս, կովերս կը հափշտակե՞ն:

Բնավ . . . բայց . . . խավարյալ մարդու տեղ կը դնեն ձեզի, չեն ըներ այն պատիվն, որ կուտան մեծ մարդու:

Հասկցա, ի՞նչպես հանել տալու եմ ուրեմն պատկերս, որ տարակույս չմնա, թե պզտիկ մարդ չեմ, վասնզի ըսիք, թե պզտիկներն ալ իրենց պատկերներն կը հանեն:

Ձեր պզտիկ մարդ չըլլալը հասկցնելու համար մեծ պատկեր հանելու եք թիկնաթոռի մը վրա նստած:

Նոր հագուստներս հագնելու եմ, այնպես չէ՞:

Այո՛:

Ժամացույցս ալ կախելու եմ հարկավ:

Տարակույս չկա:

Սանկ ծխփող քաշելով և երկու մարդ ալ դեմս բարև բռնելով և մեկն ալ ետևես ձիս բռնելով:

Այո՛, այո՛:

Դեռ ուրիշ ի՞նչ պետք է փառավոր երևնալու համար:

Այսչափ բավական է:

Կուզեի, որ սպասավորներս երկուքն ալ չախելով դիմացես վոնտեի, և անոնք ալ գլուխնին ծռած դուրս ելնեին . վերջապես սանկ բաներ չը՞ կրնար ըլլալ . . . կամ թե մեկը ծեծեի . . . օրինակի համար, մեր ագարակներուն վերակացուին երեսն ի վեր պոռայի . . . «մա՛րդ, քեզի քա՞նի անգամներ հրամայեցի, որ մշակներու հետ քաղցրությամբ վարվիս, կովերուս հետ սիրով երթաս, վար ու ցանը ժամանակին

ընես, քանի որ ասոնք չըրիր, ես ալ քեզի կը վռնտեմ»: Վերակացուն ալ թաշկինակովն աչերը սրբելով՝ ոտներուս իյնա, աղաչե և պաղատե ըսելով . «զավակներուս սիրույն համար ներե՛ հանցանացս . այսչափ տարիներե հետե ձեր հացը կուտեմ, դուք իմ բարերարս եք, ես ձեզ գրկերուս մեջ այնչափ գրկած ու պտտցուցած եմ, երբ դեռ պզտիկ էիք» . . . վերջապես սըվոր նման բաներ չե՞նք կրնար դնել պատկերին մեջ:

Ատոնց վրա վաղը կը խորհինք . մենք հիմա սկսինք մեր երեկվան պատմության, որ կիսատ մնաց: Մելքոն աղան զիս տեսնելուն պես . . .

Կամ թե սանկ կռնակի վրա պառկիմ, և սպասավորներս ալ բանթալոնս քաշեն . . .

Զիս տեսնելուն պես մոտեցավ ինծի և . . .

Նարկիլեյով ավելի փառավոր չըլլա՞ր . . .

Մոտեցավ ինծի և ձեռքերս բռնելով ըսավ . «Թե այսօր չաշխատինք, մեր չուզած մարդերը թաղական պիտի ընտրվին»:

Սանկ տասը կանգուն երկարությամբ մարբուռ մը . . .

Անոնք վաղվան գործ են, Աբիսողոմ աղա, թող տվեք, որ սա պատմությունս լմնցնեմ: Մելքոն աղան թևես բռնելուն պես քաշեց զիս ազգային ընթերցատունն, ուր երիտասարդները նստած թուղթ կը խաղային:

Ես ալ կըսեմ, որ մարբուռը եթե կարճ ըլլա, ավելի աղվոր կերևնա պատկերին մեջ:

Կյանքիս մեջ հարյուր անգամեն ավելի հանդիպած եմ այս տեսարանին, ուր երկու դերասաններ խոսքն իրարու բեռնեն հափշտակելով, յուրաքանչյուրը կը փափագի առաջ յուր խոսքը մտիկ ընել տալ: Այո՛, հարյուր անգամ ներկա գտնված եմ . երկու անգամ ընկերություններու մեջ և ինքնունը ութը անգամ Ազգային երեսփոխանական ժողովո մեջ: Հարյուր մեկերորդ անգամն էր այս, և սատանան կը դրդեր զիս ըսելու այս երկուքեն մեկուն . «Թո՛ղ տուր դիմացինիդ

լմնցնել յուր խոսքն և վերջը խոսե»: Բայց որովհետև ուրիշ անգամներ այսպես խոսած ըլլալուս համար մեկուն կամ մեկալին սիրտը կոտրած եմ, որոշեցի չեզոքություն պահել, թող տալ իրենց՝ փոխասացություն ընել և սպասել տեսնելու համար, թե ինչպես պիտի վերջանա այս տեսարանն, որ Ազգային երեսփոխանական ժողովո մեջ գրեթե միշտ կռիվով կը վախճանի:

Իրավունք ունիք, պատասխանեց Մանուկ աղան, կարճ մարբուճը շատ աղեկ կերևա պատկերին մեջ, բայց և այնպես մաքուր և շիտակ ըլլալու է թաղական ընտրվող մարդ մը: Դուք աղեկ կը ճանչնա՞ք:

Իմ ճանչնալս մինակ օգուտ չրներ, քվեարկությամբ կընտրվի:

Քվեարկությա՞մբ:

Այո՛, ըսր Սահմանադրության, քվեարկությունը կընտրե:

Ի՞նչ կըսեք, թաղեցին քվե՞ պիտի տա հիմա աղեկ մարբուճ մը ընտրելու համար:

Թաղականի վրա է մեր խոսքը:

Թաղական ո՞ւսկից հանեցիր . մարբուճի վրա է մեր խոսքը:

Մի՛ բարկանաք, Աբիսողոմ աղա, այնպես ըլլա:

Ինչո՞ւ բարկանամ պիտի . . . վաղը կերթանք, հատ մը առնենք:

Կառնենք:

Այս պահուն սենյակի դուռը բացվեցավ, և կնկան մը գլուխ երևցավ:

Այս կինը Շուշան կը կոչվեր, և յուր արհեստն ալ սիրո միջնորդություն էր . այրերուն կին կը գտներ, կիներուն այր կը մատակարարեր և զանոնք իրարու հետ ամուսնացնելով յուր աշխատության վարձքը կընդուներ: Երբեմն ալ այրը կինեն կը զատեր և դարձյալ յուր աշխատության փոխարենը կառներ: Տարիքն, եթե հարցունես, երեսունվեց է, իսկ եթե հարցունես ինծի, որ միշտ սովորություն ունիմ կնկան մը խոստովանած տարիքին վրա տասն ավելցնել, քառասունվեց է:

Ծաղկի հիվանդությունը յուր նշանները ձգած է անոր երեսը: Սև և երկար դեմք մը, որուն կեսը կը կազմեր ծնոտը, և որուն մեջ տեղը երկնցած էր քիթ մը, որ բարձր և ճոխ հանգ մ՝ ուներ, կը կրեր յուր վրա երկու փոքրիկ և սև աչեր, որ ամեն վայրկյանին չորս կողմը կը պտտեին: Հազիվ երկու մատ լայնությամբ ճակատ մ՝ ուներ . ընքվիները հիվանդութենե թափած էին:

Տիկին Շուշան գլուխը դռնեն ներս խոթելեն ետքը դուռը բացավ և ներս մտավ ըսելով .

Եթե գաղտնի խոսք մը ունիք, դուրս ելնեմ:

Ո՛չ, պատասխանեց Մանուկ աղան, թաղականի վրա կը խոսեինք:

Գետնին տակը անցնի այն թաղականի խնդիրն, ըսավ տիկին Շուշան և ծանրությամբ գլուխն Աբիսողոմ աղային ծռելով՝ գնաց բազմոցի մը վրա նստելու:

Բարի եկաք, տիկին, ըսավ Մանուկ աղան:

Բարի տե՛սանք: Դուք ալ բարի եք եկեր, Աբիսողոմ աղա . քաղաքն ի՞նչպես գտաք, նայինք՝ հավնեցա՞ք:

Հավնեցա, շատ աղեկ է: Այս կողմերը ի՞նչ գործ ունիք, հարցուց Մանուկ աղա, դարձյալ նշանտո՞ւք մը կա, ի՞նչ կա:

Հրամմեր եք, սա դիմացի տունը եկա, և անգամ մ՝ ալ ձեզի հանդիպիմ, ըսի: Սա Անթառամին աղջիկը դիմացինիդ տղուն կուզեմ շինել . գործն ալ լմնցածի պես էր, բայց տիկին Մարթան յուր աղջիկը տալ ուզելուն համար Անթառամին աղջկանը վրայոք խել մը խոսքեր ըսած է մանչուն, ան ալ քիչ մը պաղած է: Այսօր եկա, որ զինքը տեսնեմ և համոզեմ, բայց դուրս ելած ըլլալուն՝ վաղը պիտի գամ:

Աղջիկ մ՝ ալ մեր Աբիսողոմ աղային չգտնա՞ս:

Աբիսողոմ աղան ժպտեցավ:

Տիկինն արդեն իմացուց ինծի վարը, թե Աբիսողոմ աղան կարգված չէ, և ես ալ շիտակը անոր համար վեր ելա, պատասխանեց տիկին Շուշան ճերմակ թաշկինակովն քիթը սրբելով:

Անանկ միտք մը ունիմ, ըսավ Աբիսողոմ աղան տեղեն ելնելով և սիգար մը հրամցնելով տիկին Շուշանին:

Եթե անանկ միտք մը ունիք, քեզի ալ կրնանք ձեր ուզածին պես աղջիկ մը գտնել . քսան տարիե ի վեր այս գործին մեջն եմ, ամենքն կը ճանչնամ: Հրամանքնիդ ի՞նչպես աղջիկ կուզեք, անգամ մը ան հասկանալու եմ ես:

Մանուկ աղան տեսնելով, որ Աբիսողոմ աղան տիկին Շուշանի հետ խոսքի բռնվեցավ, դուրս ելավ՝ ուրիշ անգամի պահելով թաղականի պատմությունն, զոր չէր կրցած ավարտել:

Աղվոր աղջիկ մը կուզեմ, պատասխանեց Աբիսողոմ աղան խնդալով:

Գիտեմ, որ աղվոր աղջիկ կուզես . ուզած աղջիկդ հարո՞ւստ ըլլալու է:

Այո՛:

Պարկեշտ:

Հարկա՛վ:

Տասնվեց տասնութ տարեկան:

Ճիշտ:

Դաշնակ զարնել գիտնա:

Գիտնալու է:

Աղեկ պարե:

Հրամմեր եք:

Շատ լավ, ասանկ աղջիկ մը կա ձեռքիս տակը, բայց այս տեսակ աղջիկները գործ չեն տեսներ տունը. առտվնե մինչև իրիկուն ծունկ ծունկի վրա կը դնեն և կերգեն, կը պարեն և կամ բոլոր օրը կը պտտին . հիմակվընե ըսեմ, վերջեն ինծի պատճառ չբռնես. աղեկներն ալ կան, բայց գտնելը շատ դժվար է: Քու ըսած աղջիկներուդ մեջ անանկներ ալ կան, որ իրենց ուզած մեկը կը սիրեն և շատ անգամ անոր հետ գեղ մը կը փախչեն, և դուն ալ կսպասես, որ կինդ գա:

Ի՞նչ կըսեք: Եթե այդպես է, չեմ ուզեր:

Բայց կան ալ, որ վրադ կխենդենան:

Եթե այսպես է, կուզեմ:

Բայց կան ալ, որ ամիս մը իրենց սիրածին հետ կապրին և քու անունդ բնավ չեն տար:

Եթե այնպես է, չեմ ուզեր:

Բայց կան ալ, որ վայրկյան մը քովեդ չեն բաժնվիր:

Եթե այսպես է, կուզեմ:

Ասոնք ըսելուս համար ինծի բան մի՛ ըսեր . վասնզի կան անանկներ ալ, որ թող կուտան իրենց կինը ուրիշի մը հետ սիրահարություն ընել և աղջկան հորմեն քիչ մը դրամ առնելով աչք գոցել:

Իրա՞վ կըսեք . անանկ էրիկ մարդ կը գտնվի՞ աշխարհիս վրա:

Մազես շատ:

Եվ այն տեսակ էրիկ մարդերու և կիներու երեսը ո՞վ կնայի:

Ամեն մարդ . կինը կարդարացնեն՝ ըսելով, թե սատանայե խաբված է, էրիկն ալ կը սրբացնեն՝ ըսելով, թե խեղճը չգիտեր յուր բռնած ընթացքը:

Է՛, հիմա կը ճաթիմ . . . չեմ ուզեր, չեմ ուզեր, թող մնա՛, իմ քաղաքս կը կարգվիմ:

Բայց և այնպես անանկներ ալ կան, որ քեզի համար իրենց հոգին անգամ կուտան:

Անանկ մեկն եթե գտնեմ, կը կարգվիմ:

Ես անանկ մեկը պիտի գտնեմ քեզի . իմ հարցունելս սա է, որ ձեր ինչ տեսակ աղջիկ ուզելը հասկնամ:

Ես ալ իրավունք կուտամ տիկին Շուշանին . վասնզի ամեն օր այնպիսի ամուսնություններ կը տեսնենք, որք մարդուս զարմանք կուտան: Ատեն մը հետաքրքրության համար կարգված մարդու մը սիրո կրկնատոմարը գրեցի և տարեգլխուն հաշվեկշիռը հանելով տեսա, որ մարդը սնանկացած էր բարոյականության մեջ: Բարևս կտրեցի իրմե և սակայն մեծ զարմանքով տեսա, որ այդ մարդը մեծ պատիվ կը գտնե ընկերություններու մեջ և իբրև բարոյականի տեր անձ մը ամեն կողմե հարգանք կընդունի: Հետաքրքրությունս ավելցավ . հաշվեկշիռս նորեն աչքե անցուցի և դիտեցի, որ կինն, զոր ես այդ մարդուն ընկեր նշանակած էի, մայր հաշվույն մեջ դրամագլուխի կողմ անցած է էրկանը տետրակին մեջ: Եթե օր մը սիրո տոմարակալություն մը հրատարակեմ, մեծ հուզմունք պիտի պատճառեմ հաշվագետներու մեջ . վասնզի ես շատ էրիկ մարդիկ գիտեմ, որոնք կինն իրենց սիրո հաշվույն մեջ ընդհանուր ծախքի կողմ կանցունեն, շատերը կարասիքի հաշվույն տակ կը գրեն, ոմանք ընդհանուր ապրանքի կարգը կանցունեն, ոմանք վճարելի թուղթերու և ոմանք ընդունելի թուղթերու հաշվույն մեջ կը նշանակեն: Խիստ քիչ են այն նախանձելի ամուսնություններն, որոնց մեջ կինը էրկանը ընկեր կարձանագրվի սիրո տետրակին մեջ:

Կարգվիլը շատ անուշ բան է, հարեց սիրո միջնորդն, քեզի հարմար աղջիկ մը գտա՞ր, ամեն օր արքայության մեջ ես . . .

Ես ալ ասոր համար է, որ կարգվիլ կուզեմ:

Կինդ բնավորությանդ չհարմարեցավ, ամեն օր դժոխքի մեջ ես, կրակներու մեջ կերիս:

Ես ալ ասոր համար է, որ կարգվելու կը վախնամ:

Նայեցե՛ք, ձեզի բան մը ըսեմ, աղա՛, հրամանքնիդ հարկավ մեծ տեղե մը աղջիկ կուզեք առնել, վասնզի դուք ալ մեծ մարդ մ՚ եք:

Այո՛, այո՛, մեծ տեղե կուզեմ:

Ես ալ քեզի մեծ տեղե մը աղջիկ կը գտնեմ, բայց հրամանքնիդ ֆրանսերեն գիտե՞ք:

Մեծ տեղե աղջիկ առնելու համար անպատճառ ֆրանսերե՞ն գիտնալու է:

Այո՛, վասնզի մեծ տեղի աղջիկներն ֆրանսերեն կը խոսին, և երբ կին մը յուր էրկանը չգիտցած լեզվով ուրիշի մը հետ կը խոսի, տակեն նախանձ կելնե:

Ես ալ կը սորվիմ ֆրանսերեն:

Բացի ասկից, երջանկությունը շատ քիչ կը գտնվի այն ամուսնության մեջ, ուր կնիկն էրիկեն ավելի բան գիտե:

Այնպես է, ես ալ այն կարծիքին եմ:

Հրամանքնիդ եվրոպական եղանակներեն բան մը կը հասկնա՞ք:

Ամենևին բան մը չեմ հասկնար և մանավանդ թե կը ձանձրանամ:

Ի՞նչ պիտի ընես ուրեմն, եթե կինդ ժամերով դաշնակի առջեվն անցնի և այդ նվագարանի վրա եվրոպական խաղեր զարնե:

Թող չեմ տար, ես ձանձրույթ կիմանամ:

Ան հաճույք կզգա:

Կին մը ի՞նչ իրավունք ունի յուր էրկանը գլուխ ցավցունելու:

Էրիկ մը ի՞նչ իրավունք ունի յուր կինն զվարճութենե զրկելու: Եթե գործը մինչև աս տեղվանքը պիտի գա, չեմ կարգվիր:

Չկարգվիլ չըլլար, միայն եթե պիտի ստիպվիս կնկանդ ճաշակին հարմարելու համար դաշնակ սորվիլ:

Ես կրնա՞մ սորվիլ:

Ինչո՞ւ չէ, մանավանդ թե ավելի դյուրին է քեզի դաշնակ զարնել սորվիլ, քան թե կնկանդ դաշնակ զարնելը մո՛ռնալը:

Եթե այդպես է, ատոր ալ ճամփան գտանք ըսել է:

Ասոնք ըսելուս պատճառն ան է, որ ես հոգիս սնցունել չեմ ուզեր . ամեն բան առաջուց կըսեմ, որ վերջեն ինծի պատճառ չբռնեն: Իմ ձեռքիս տակ ամեն դասե աղջիկ կա . բարձր դասեն, միջին դասեն և ստորին դասեն . այս երեք դասեն ալ ծախու ապրանք ունիմ . հրամանքնիդ ձեր քսակին հետ խորհրդակցեցեք և ինծի ըսեք՝ սա դասեն կուզեմ: Հայտնի է, որ բարձր դասը շատ սուղ է, միջինն՝ նվազ սուղ և ստորինն՝ աժան:

Ես շատ աժան չե՛մ ուզեր:

Շատ լավ . աղջիկը ճերմա՞կ գույն ունենա, թե քիչ մը թուխ:

Ճերմակ կուզեմ:

Աչքերը սև՞, թե կապույտ:

Եկու, տես, որ սևն ալ կը սիրեմ, կապույտն ալ . . .

Կամ մին պիտի ըլլա, կամ մյուսը . վասնզի չկրնար ըլլալ անանկ աղջիկ մը, որուն մեկ աչքը կապույտ ըլլա, մյուսը՝ սև:

Կապույտ ըլլա թո՛ղ:

Շատ լավ: Հասակն և մազերը . . .

Երկար, երկար:

Մեջքը . . .

Մեջքը բարակ ըլլա, բայց տկար չեմ սիրեր . կուզեմ, որ քալած ժամանակը միսերը շարժին:

Կը հասկնամ, այսչափը հերիք է . ճիշտն ուզածիդ պես աղջիկ մը կա, որ շատ ալ պարկեշտ է և իրեն էրկանը համար հոգի տալ կերևա:

Ես ալ անանկ մեկը կուզեմ:

Թերևս վաղը քու անունդ իրեն ըսելուս պես վրադ սեր կապե: Պատկերդ տուր, որ իրեն անգամ մը ցցունեմ:

Պատկերս վաղը հանել պիտի տամ:

Վաղը՞ . . . վաղը հանել տալու որ ըլլաք, ութը օրեն կառնեք, և ութ օր սպասե՞նք:

Ինչո՞ւ սպասենք, վաղը կերթանք . մեծ տեղե՞ն է աղջիկը:

Այո՛: Հայրը հարո՞ւստ է:

Շատ հարուստ է, բայց հարստությունը չցցուներ:

Շատ խանութնե՞ր ունի:

Քսանի չափ:

Տո՞ւն:

Քառասունի մոտ:

Շատ աղեկ, վաղը չէ մյուս օր կերթանք այդ աղջիկը տեսնելու:

Գլխուս վրա . ցերեկին կուգամ, և մեկտեղ կերթանք: Մնաք բարով, Աբիսողոմ աղա, սիրտդ հանգիստ բռնե . ես քեզ չեմ խաբեր, ուրիշներու կրակե շապիկ հագցնողներե չեմ: Կեցեք բարով, վաղը չէ, մյուս օր:

Տիկին Շուշանը կը մեկնի: